

La barriera amez la Svizra

Divergenzas e charplinas tranter Romands ed Alemans

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

Fitg interessanta, schegea bler me-mia curta è adina la revista da pressa emessa dal Radio rumantsch mintga lavurdi enturn las 12.20. Savens vegn'la numnada «Revista da la pressa naziunala». I succeda però fitg darar che lezza revista undrescha gasetas romandas e tessinais cun in citat; per regla vegnan resguardadas be talas da la Svizra tudestga.

In cunfinari cultural

In'indifferenza uschè radicala per la vita spiertala en Romandia e Tessin (respectivamain var 1,4 million e 300 000 olmas) na datti be en la Via dal teater a Cuira. Ella vegn deplorada en connex cun l'entir intschess aleman. Da l'autra vart percorsch'ins ina tenuta sumeglianta, pia in interess minim dals Romands e dals Svizzers talians per la cultura dals confederads germanofons. Insatge para d'impedir la communicaziun tranter las traïs cuminanzas principales da noss pajais. Cunzunt tranter las duas grondas datti sco ina saiv viva che traversa la Svizra dal nord al sid, dal cunfin alsazian enfin a las Alps vallesanas. Ils Romands numnan quai «la barrière des roestis»; igl è pli exact che l'expresiun tudestga correspondenta «Röstigraben». Quest davos pled, cun virgulettas, è il titel d'in essai nov e fitg bain funda da Christophe Büchi (1). L'autur, «in cunfinari cultural» (p. 20), era vairamain predestinà per scriver in tal cudesch. Lez Friburgais germanofon ha studegià politologia a l'universitat bilingua da sia citad, la vurà sco assistent a la francofona da Losanna e maridà la Romanda Anne Bourquin; lura è'l vegnì correspondent romand da medis da massa alemans e suprastant da la Nova societad helvetica. El ha scrit ses cudesch cun daletg, ed ins al legia era cun daletg, enclegend meglier las rägischs seculeras d'in problem actual che metta adina puspe en dumonda fundaments da la «naziun da volontad» svizra. Displaeschialvamain manca in register.

In equiliber entras cumpensaziun

«Insatge sco la Romandia datti vairamain pir dapi la naschientzha da la Svizra moderna 1848» (p. 291). Igl avess pia tan-schì sche l'autur avess entschat il coc da ses essay cun lezza data. El ha dentant tschernì da deditgar la mesedad dal volum a la Svizra avant 1848. Là duain ins tuttina leger las paginas 93–107 davart l'influenza spiertala franzosa en il 17avel e 18avel tschientaner sin l'aristocrazia da

L'emprim linguatg en scola sparta las regiuns linguisticas da la Svizra.

KEystone

Basilea, Berna, Friburg, Soloturn e schizunt Turitg: «La Svizra è vegnida in protectorat dal retg da Frantscha (...). Sia protecziun ha giù la Svizra a cuntanscher 1648 (...) la separaziun formalda da l'Imperi tudestg ed in'emprima renconuschienscha internaziunala da la neutralitat» (p. 94). «La promozion da Frantscha sco pussanza dominanta en politica e cultura (...) ha rinforzà ils Romands che furman l'emprim be ina minoritat flaivla visavi ils Svizzers tudestgs. La reputaziun da la cultura franzosa cumpensava l'infirriuradat numerica e politica da Romandia. Sin lez 'equiliber entras gulivaziun' sa basescha anc oz la pasch etnica en Svizra» (p. 107).

La saiv viva crescha

Pir cun il stadi federal è naschida la chasa cuminayla da burgais alemans, francofons, italofons e rumantschs. Gia a l'entschatta han sa mussadas divergenzas tranter las duas cuminanzas principales. Ils chantuns romands refurmads, pia vitchens en la guerra civila da 1847, han s'al-liads cun ils catolics conservatis da Svizra centrala per impedir in svilup memia centralistic dal stadi federal, sco in'universitat «naziunala» (1854, p. 162) ed in «avugà federal da scola» (1882, p. 176). «Vers la fin dal 19avel tschientaner ha la charplina tranter Germania e Frantscha influenzà la Svizra adina dapli (...). Germanofils avertivan d'ina 'romania' dal pajais (...) e Romands da sia germaniasiu» (p. 188). Tranter ils germanofils alemans sa distinguva predigtant Eduard Blocher (1870–1942), biadi d'in immigrà da Germania; en in cudesch publitgà

Ina ferida profunda

Suenter decennis d'armonia ha la perdi-zun da l'Imperi germanais 1945 «restaurà» la barriera amez la Svizra. Büchi citescha in'analisa profetica publitgada en il «Journal de Genève» dals 19 da schaner 1946: «Indizis adina pli numeros annunzian ina crisa seriusa. Ins na po snegar ch'in malessier dominescha en Svizra, bler pli vesaivel en la part alemanna ch'en la romanda (...). Ils Svizzers tudestgs sa chattan en ina situaziun moralha che sumeglia a la nossa l'onn 1940, suenter la

disfatga da Frantscha (...). Co fissi sche questa fiss dada ensemen en il snuizi d'ina decadenza moralha, sche ses num fiss smaladì en tut il mund, sch'il pled 'franzos' muntass tant sco 'funest' per milliuns umans? Ins po encleger la ferida profunda da l'olma alemanna» (p. 323, nota 2). Tgi che sa regorda anc da la germanofobia radicala dals onns 1945–1950 sto dar raschun al publicist genevrin. Ils 5 d'avrigl 1945 ha general Jean-Marie Gabriel de Lattre de Tassigny (1889–1952) preparà l'armada franzosa a entrar en Germania cun questi pleuds: «L'olma dolorusa da Frantscha senta (...) in odi legitim en-contre ina naziun engurda da suttametter il mund». Il Franzos che citescha lezza proclamaziun commentescha: «Ils flums Mecong e Congo fumavan quella giada ils cunfini da Frantscha» (2).

Büchi releva che la barriera amez la Svizra separava era duas tenutas visavi las duas pussanzas mundiales: «L'elita romanda veseva l'Uniun sovietica (...) sco quel pajais ch'aveva giùda en maniera decisiva a surventscher la barbaria da Hitler (...). En Svizra tudestga, sco en Germania, dominava perencunter l'influenza atlantica (...). Blers Alemans tegnevan ils Romands per malfidads (...) e schizunt nauschs patriots e 'cotschens' mascrads» (pp. 249–250).

L'avertura al mund francofon

En ils davos decennis ha la cultura franzosa pers blera reputaziun. «Ils francofons na sa sentan pli uschè respectads u schizunt admirads sco pli baul. Quai è segir ina da las causas dal malessier romand» (p. 283). Passa ventg stadi esters han tuttina il franzos sco linguatg uffizial, numnadamaain Frantscha, Belgia e Luxemburg, lura Canada, Haïti, Vanuatu e varsauants pajais africans. Lur parsuras han sa rimnads 1985 per l'emprima giada. Noss Departament federal dals affars externs ha refusà l'invit «sco incumpatibel cun ils principis d'universalitat e neutralitat (...). En Romandia è lura naschida (...) ina tempesta d'indignaziun» (p. 263). L'emprim è la regenza restada dira, ma suenter ha'l cedi: 1991 ha cuss. fed. Adolf Ogi fatg part da l'inscunter suprem francofon. L'amur per il linguatg franzos vegn in element adina pli impurtant da l'identidad romanda; quai declera las reaciuns da lur politichers e meds da massa cura che Turitg ha dà la prioritad a l'engrais en scola.

«Na a la scola bilingua!»

La «barriera» parta permez er il chantun Friburg. Ils 24 da settember 2000 ha ses

pievel refusà in project da lescha da scola che leva introducir in pau bilinguitad. Ils dus districts dal Lai e da Sense, ils unics alemans, han però ditg «gea» cun 70, 29% e 72,83% da las vuschs. Il ferm «na» è vegnì da tut tschels, dano la chapitala chantunala, cun proporziuns che cuntanschevan il 65% en quel da la Glâne. La gassetta locala «La Liberté» (24-9-2000, p. 13) manegia che «la magistraglia francofona n'haja betg vuli s'entupar cun collegas alemans, ni stuair sa perfecziunar en tudestg, (...) e haja duvrà arguments pedagogics nunfundads (...) che hajan fatg temer ina germanizaziun successiva». Tgi che ha fatg part da las discussiuns davart la scola bilingua en il rom da la Scuntrada 2000 sa regorda seguir dals votums emozionali d'ina Friburgais romanda che na pudeva declarar sia tenuta en maniera persuasiva. Lez element da la barriera amez la Svizra n'ha Büchi betg pli pudì resguardar en ses cu-desch.

Va il pajais en mieulas?

Ils onns novanta han accentuà las divergenzas entras pliras votaziuns federalas persas dals Romands, partischans d'avertura e solidaritat, entant ch'il suveran ha fatg triumfar valurs da tradiziun e protecziun. Büchi descriva manidlamain ils projects en votaziun ed ils differentes resultats. L'onn decisiv è stà 1992, cura ch'ils chantuns alemans, dano ils dus Basileas, han suandà in biadi d'Eduard Blocher e refusà la politica europeica da la regenza. Büchi manegia che lezza du-monda engrevia en maniera duraivla las relaziuns tranter amaduas cuminanzas. Dentant concluda: «Il privel principal n'è betg che la Svizra giaja en tocs, mabain ch'ella giaja en mieulas. Il problem na deriva da las differenzas, mabain da l'indifferenza» (p. 299). Büchi fa endament las recumandaziuns da la Cumisiun federala da conciliaziun 1993 per «meglierar communicaziun e barat (...), tgirar energicamain la plurilinguitad (...), la chapientscha per quai ch'è different, il gust per la varietad da culturas» (pp. 300–301). En quest senn citescha'l l'artitgel 70.3 da la constituziun federala e sa legra ch'il pievel l'ha acceptada 1999 grazia al «gea» massiv romand (dano en Vallais). «L'allegria regia», di gugent il president federal; era la varietad culturala fiss in motiv d'allegria.

1) Christophe Büchi, «Röstigraben», Turitg (NZZ Verlag, ISBN 3 85823 812 0) 2000.

2) Philippe Gautier, La germanophobie, 2a ed. Paris (Déterna, ISBN 2-913044-20-4) 1999, pp. 119–120.